

De schoolmeesters van Schoterland in de loop der tijden.^a

1. Benedenknijsje (Nieuw-Brongerga).

In okt. 1637 vond de proclamatie plaats van het huwelijk van mr. Fetje Wijbrants in de Knijpe met Rinckje Hoijses van Workum.^b Het is niet zeker of hij schoolmeester was. Op 15 mei 1648 was Dirck Jansen Cup "schooldyenaer" in Nieuw-Brongerga (=Benedenknijsje).^c In 1653 komt voor mr. Wijnze Sibrands te "Nij-Brongerga".^d Het is niet zeker hij schoolmeester was. In 1669 was T.G. Althuis schoolmeester "op Nij-Brongerga".^e Mogelijk was dit dezelfde die later in Heerenveen was.

In dec. 1676 waren mr. Meinert Edzerda en Trijntje Thomas echtelieden in De Knijpe.^f Hij was hier reeds sinds mei 1674, want toen werd "betaelt aen mr. Meijndert Idsarda wegens schoolpenningen en Barties Rekenboek".^g Hij was hier ook ontvanger. In febr./maart 1684 kocht mr. Meinert Idsarda "in de Cnijpe" alhier een huis.^h Omstreeks 1690 werd mr. Meinert van Idsarda, schoolmeester in de Knijpe, afgesneden van de gemeente wegens "quakersche gevoelens".ⁱ Hij was hier in 1703 nog steeds.^j

In sept. 1732 was schoolmeester Klaas Johannis in de Knijpe.^k Ook in 1744 werd hij genoemd en in 1749 was mr. Claes Johannes, schoolmeester "in de Knijpe onder Mildam". In juni 1753 en jan. 1762 werd in het trouwboek van de Hommerts genoemd "Klaas Jannes schoolmeester in de Knijpe". Op 18 mei 1762 was sprake van Gepke Tjeerds, de weduwe van mr. Claes Johannes, schoolmeester in de Knijpe, die kort tevoren overleden was.^l

Op 15 aug. 1762 kwam met attestatie in: mr. Sijtsje Pieters, schoolmeester in de Knijpe. Op 15 mei 1764 werd te Heerenveen de attestatie gepasseerd voor zijn huwelijk met Fokeltje Wijnzes van Heerenveen. In febr. 1770 verscheen voor de kerkenraad Sietze Pieters, "schoolmeester van de Knijpe en voorsanger in de Gereformeerde Kerke". Hij werd beschuldigd van dronkenschap en werd onder censuur gesteld. In febr. 1771 werd hij weer van de censuur ontslagen en in mei 1771 vertrok hij met zijn vrouw naar Holwerd.

Op 19 nov. 1780 zijn te Knijpe getrouwd: Cornelis Meinerts Knijpsstra schoolmeester met Grietje Alberts Sprietsma, beiden van Benedenknijsje. Hij stond hier in april 1793 nog. Volgens de *Leeuwarder Courant* was het schoolmeesters- en voorzangersambt in Benedenknijsje in april 1796 vacant:

-
- a De schoolmeesters van Delfstrahuizen, Rotsterhaule, Rotstergaast, Rottum en Sint Johannesga zijn te vinden onder Haskerland.
  - b Trouwboek Heerenveen.
  - c Aengwirden J2, fol. 127.
  - d Schoterland M 7.
  - e Gerecht. Huw. Procl. Workum.
  - f Doopboek Heerenveen.
  - g Schoterland M 17.
  - h Schoterland Q 14.
  - i Cuperus, S., *Kerkelijk leven der Hervormden in Friesland tijdens de Republiek* (Leeuwarden 1916-1920), II, p. 175.
  - j Schoterland M 24.
  - k Huwelijksaangifte Sneek.
  - l Authorisatieboek.

"Die daartoe genegen zijn en de vereischte bekwaamheden hebbende, worden verzocht hun gaven in de 4 e.k. Zondagen in de Kerk aldaar te laten hooren, waarna dan directelijk de stemgerechtigden tot een verkiezing zullen overgaan."

In 1796 werd Klaas Hemkes schoolmeester en ontvanger. Op 2 nov. 1800 trouwde hij met Fokeltje Ouwes, beiden van Benedenknijspe. Hun zoons Hemke Hemkes Kzn. en Popke Hemkes zijn hier geboren op resp. 1 febr. 1807 en 5 sept. 1810. (De eerste, later hoofd van een school te Voorburg, schreef vele schoolboekjes, zoals *Aafje en Aagje* en *Willem en Anna* (1859); in de herfst van 1861 kreeg hij aldaar eervol ontslag.) Klaas Hemkes deed in 1812 afstand van zijn post.

In mei 1813 werd Siebe Jans Meijer, tweede ranger van Oldelamer, provisioneel benoemd. Het traktement bestond toen uit: *f* 230 plus de schoolpenningen (ca. *f* 70). Op 10 april 1814 kreeg hij een vaste aanstelling. Hij was de vader van Kl. Meijer te St. Annaparochie (1848-1887). Het schoolgebouw was omstreeks 1820 belangrijk vergroot en werd in 1835 verbouwd voor *f* 264. Hij herdacht op 16 jan. 1855 zijn 50-jarig jubileum. Hij werd gepensioneerd op 1 juli 1860; zijn pensioen werd bij Koninklijk Besluit vastgesteld op *f* 390. Op 1 aug. 1855 ontving hij in een raadsvergadering de gouden medaille van de Koning voor 50 jaar trouwe dienst.^a Hij is gestorven op 23 mei 1874, oud 90 jaar en 7 mnd. Zijn echtgenote Arendje Klazes van der Kamp, met wie hij in 1811 was getrouwd, was reeds op 4 maart 1860 overleden.

In de herfst van 1860 werd mr. Roel Tjeerds de Vries van Bovenknijspe benoemd als hoofd van deze school. In 1883-1884 werd de school opnieuw vergroot. In nov. 1890 werd C.E. Keilholz van Oosterzee benoemd; in 1892 is hij weer vertrokken. Op 1 juni 1893 kwam G.B. Wieling van Kortezwaag. Op 1 april 1912 werd M.H. Bosma van Hoornsterzwaag hoofd van deze school, School no. 3. Deze kreeg per 1 jan. 1932 eervol ontslag vanwege gezondheidsredenen. Zijn opvolger werd toen A. Hoekstra van Delfstrahuizen. Op 30 nov. 1938 werd een nieuwe school geopend. In 1953 was Hoekstra hier nog als hoofd.

Bijzonder onderwijs

Op 15 okt. 1913 is te Beneden- en Bovenknijspe een bijzondere school voor christelijk nationaal onderwijs geopend. Als eerste hoofd werd toen J. Hiemenga benoemd. Hij was geboren op 3 aug. 1879 te Spannum. In 1888 werd hij onderwijzer te Lemmer, in 1899 te Enschede, in 1903 te Joure, in 1908 te Sassenheim en in 1910 te Harlingen. Hij ging op 1 april 1942 met pensioen en is gestorven op 23 febr. 1950 te Steenwijk, oud 70 jaar.

Hij werd op 1 april 1942 opgevolgd door K. Jongasma, onderwijzer te Bornwerd. Hij werd in 1954 hoofd van de christelijke tuinbouwschool te Dedemsvaart.

2. Bovenknijspe.

Bij het voortschrijden der ontginning van de venen en de woeste gronden, zal allengs ook "hogerop" zich de behoefte aan een school hebben doen gevoelen. Het zal eerst ongetwijfeld een winterschooltje zijn geweest.

Op 16 aug. 1663 trouwde mr. Intse Goijtsens van "Nieuwetlijk" met Trijntie Annes van Langezwaag. Hij was schoolmeester en timmerman. Mr. Intse Goytiens ontving in nov. 1669

---

a *Leeuwarder Courant* 7 aug. 1855.

nog schoolpenningen en was hier in 1675 nog. Hij was tevens timmerman en houtkoper; hij stierf in 1679, want in dec. 1679 is sprake van wijlen Intse Goytiens "houtkoper in de Cnijpe". In 1749 was Pijter Gerbens hier als schoolmeester. Op 15 april 1760 was Grietie Geerts weduwe van wijlen Pijter Gerbens, in leven schoolmeester te Bovenknijpe.^a

Op 26 dec. 1793 kreeg Binne Jans Bloemsma, beroepen schoolmeester in de Knijpe, van Kollum, aldaar attest om te Westergeest te mogen trouwen met Klaaske Marks onder Westergeest. Hun dochtertje Aaltje is hier op 30 nov. 1794 geboren. (Hier wordt als woonplaats der echtelieden bepaaldelijk Bovenknijpe genoemd.) Ze vertrokken in 1795 naar Oudebildtziel.

Op 21 aug. 1796 zijn hier getrouwd: Anne Pijtters Bosker, schoolmeester te Bovenknijpe, met Roeltje Sijbes van Benedenknijpe. Hij heeft in 1811 afstand van zijn post gedaan. In 1811 werd T.H. Kluiver, derde rang, hier schoolmeester. Het traktement bedroeg toen *f* 125, plus de schoolpenningen en een vrije woning. In 1813 vertrok hij naar Nijehaske. In 1814 werd Pieter Meines van den Berg, derde rang, hier provisioneel aangesteld. Op 29 nov. 1815 trouwde P.M. van den Berg, 18 jaar oud en geboren te Oudelemmer, provisioneel onderwijzer te Knijpe, zoon van Meine Wieberens van den Berg, huisman, en Aafje van der Wenden, echtelieden, met Janke Gerrits Ponne, 19 jaar oud. Kort daarop vertrok het echtpaar naar Ried. Op 15 april 1816 kwam Linze Hendriks de Jong, derde rang, van Scherpenzeel. Het traktement was toen *f* 175, plus de schoolpenningen en een vrije woning. In 1835 kwam er een nieuwe school. Hij is in jan. 1848 overleden. In de zomer van 1848 kwam Roelof Tjeerds de Vries, ondermeester te Heerenveen. Het traktement bedroeg toen *f* 220 van de grietenij, plus schoolpenningen (ongeveer 100 x *f* 1.50), *f* 20 uit de dorpskas voor het klokluiden en een vrije woning. Van zijn hand verscheen in 1852: "De geest des tijds en het Lager Onderwijs, in betrekking beschouwd tot art. 194 van de Grondwet". (Uitgave van F. Hessel te Heerenveen.) Hij vertrok in de herfst van 1860 naar Benedenknijpe.

In 1860 kwam Sikke Tillema uit Witveen, die omstreeks 1 jan. 1862 naar Echten vertrok. In het voorjaar van 1862 kwam Hendrik van der Meer van Nijeholtpade. Hij trouwde in juni 1863 met E. Schreur. Hij is overleden op 1 juni 1923.

In 1900 werd Hendrik Bruinsma hoofd van deze school, School no. 4. Hij kreeg eervol ontslag in 1930 en is overleden te Beetsterzwaag op 19 maart 1948, oud 79 jaar. In 1930 kwam J. Kooistra, onderwijzer te Krimpen aan de IJssel. Hij ging in 1955 met pensioen. Op 1 nov. 1955 werd H. van der Veen, onderwijzer te Sint Annaparochie, benoemd tot hoofd van deze school.

3. Heerenveen.

Op 14 mei en in juni 1602 was mr. Pieter Hendrijcks schoolmeester en postulant te Heerenveen.^b In jan. 1604 werd "tot profijt van de schoolmeester te Heerenveen 25 c.g. toegestaan voor zijn geheel jaar gagie".^c Dat ging tot 1610 zo door, zonder dat ooit een naam van een schoolmeester werd genoemd.

---

a Aengwiriden H 10, fol. 1°.

b Schoterland Recesboek 3 (mededeling dhr. G. Kramer) en B2, p. 196, Schoterland ca. 1600.

c Ordonnantieboek.

In nov. 1610 echter was Cornelis Jodocij schooldienaar in Heerenveen.^a In 1613 heette hij Cornelis Jacobi Bruinsemius schoolmeester. (In de Ordonnantieboeken wordt afwisselend het patroniem Jodocij en Jacobi gebruikt.) Op 16 maart 1615 was Cornelius J. Bruinsemius "ludi magister" te Heerenveen; hij was tevens postulant voor het Gerecht van Aengwirden.^b Hij was hier in nov. 1617 nog, doch is spoedig daarna overleden. Zijn zoon Hendricus Cornelij Bruinsemius was in 1637 te Joure als schoolmeester. In dec. 1618 ontving mr. Heero Abely, schooldienaar op 't Heerenveen 25 c.g. wegens "een geheel jaar gagie".^c Hij was hier in nov. 1624 nog.

Op 1 aug. 1618 was hier mr. Luitzen Geerts en op 21 nov. 1618 was hij getuige bij een akte.^d Het is niet zeker of hij ook schoolmeester was.

Op 18 febr. 1627 trouwden te Heerenveen: Gepke Waetzes van Leeuwarden en Tuentie Boeles van Heerenveen. Hij was zeker in 1629 en 1630 als schoolmeester. Ze komen in elk geval nog voor in nov. 1630.^e In 1635 waren beiden nog lidmaat van de kerk alhier. Gepke Watses komt hier nog voor tot in het jaar 1642 als procureur-postulant.^f

In 1628 was Egbert Johannes schoolmeester te Heerenveen, in 1635 wordt hij "schoolmeister op de Dragt" genoemd. Is dit dezelfde als die in 1628? Er zouden in Heerenveen twee scholen geweest kunnen zijn; te Schoterland en te Aengwirden. (In deze periode (in 1630) werd hij ook omschreven als schoolmeester in 's Hertogenbosch.^g) In juni 1639 woonde Lijsbeth Clases, weduwe van Egbert Johannes schoolmeester, aan de westzijde van de Dracht. Op 4 mei 1637 was Cornelis Jacobs schooldienaar, in april 1641 werd hij nog steeds omschreven als schooldienaar, waarschijnlijk te Heerenveen of te Mildam.^h

Omstreeks 1639 werd Hendrik Jacobs schoolmeester "bij de brug op de Noordzijde". In dec. 1639 werd tot lidmaat aangenomen: Doetie Wopkes, "meisters wijff". Ze waren hier in 1642 nog, doch vertrokken blijkbaar in dat jaar "in de Schans" (Terbandsterschans), waar hij op 1 jan. 1645 als schoolmeester voorkomt.

Intussen kwam op Allerheiligen 1642 Lambert Jacobs Meurling (of Muierer) als schoolmeester te Heerenveen.ⁱ Zijn vrouw heette Agniet Everts. Ze waren hier in sept. 1650 nog. Ze hadden ook een weeskind in de kost. Hij was schoolmeester en klokkluder en hij leverde tevens medicijnen.^j Dat was ook nog het geval in 1656 en 1660, hij was toen 48 jaar. Op 7 mei 1648 trouwde Lambertus Muierer "schooldienaar opt Heerenveen" met Elisabeth Harmensdochter.^k Op 20 febr. 1660, in dec. 1663 en op 24 juli 1664 waren zij hier nog.^l In nov. 1652 ontving Lambertus Muierer schooldienaar te Heerenveen een traktement van 100

-
- a Ordonnantieboek.
  - b Schoterland T 1, fol. 135 (mededeling dhr. G. Kramer).
  - c Ordonnantieboek.
  - d Aengwirden H 1; Schoterland T 1 (akte, 13 mei 1626).
  - e Ordonnantieboek.
  - f Aengwirden C 1 (sept. 1641) en J 2 (juni 1642).
  - g Schoterland K 1, Inventaris 19 nov. 1630.
  - h Schoterland T 3, fol. 322 (1637) en Aengwirden J 2, fol. 143°.
  - i Schoterland Q 9.
  - j Kerkvoogdij-rekeningen M 6.
  - k Aengwirden J 4, fol. 69.
  - l Aengwirden J 4, fol. 68; Schoterland T 7, fol. 112

c.g. per jaar van de Staten. In nov. 1665 is sprake van wijlen de schoolmeester Muyerer.^a Op 12 juli 1651 kwam evenwel mr. Hendrik Jacobs terug, met attestatie van Haskerhorne. Zijn vrouw Doed Wopkes was reeds in 1649 weer onder de lidmaten opgenomen: "mr. Hendriks vrouw op de Herenwal". Hij was hier in 1657 nog.

In april/mei 1669 was mr. Jan Eyloff op 't Heerenveen; in okt. 1671 was hij hier nog. In 1686 komt hier mr. Watze Gepkes voor. Het is van beiden niet zeker of zij ook schoolmeester waren.

In maart 1694 was mr. Meinart Freerx te Heerenveen op 't West van de Dragt; in 1702 was hij hier nog. Het is niet zeker of hij ook schoolmeester was.

Op 1 mei 1664 zijn te Heerenveen getrouwd: Abele Jans van "Meildam" (met attestatie van IJlst), schoolmeester te Heerenveen, met Hijlck Rintjes Ecama. Zij was gedoopt te IJlst op 17 maart 1639.^b In 1672 heet hij nog mr. Abel Jans; in nov. 1674 werd hij mr. Ebele genoemd. Hij ontving jaarlijks 100 gulden van de Staten. Zijn vrouw komt in 1676 als weduwe voor. Op 21 juni 1686 vond inventarisatie plaats ten sterfhuize van wijlen Hijlcke Abeles, weduwe van wijlen mr. Abel, in leven schooldienaar op 't Heerenveen. Het huis stond onder de klokslag van Terband. Hun dochter Beitsche Abels was getrouwd met Georgius Viligius. Dan waren er nog twee jonge kinderen: Tiedde Abels "olt int 18e jaar en Aebele Abels olt ontrent 12 jaar." (Hij was dus geboren in 1674, in de tijd dat de vader overleden is). De weduwe hield een bontwinkel.

Intussen was in dec. 1668 tot lidmaat aangenomen: Hans Martens schooldiender en barbier. In jan. 1669 werd tot lidmaat aangenomen: Reynuke Reijners, barbier- en schoolmeestersvrouw. Zij overleed op 6 aug. 1669. Hij hertrouwde blijkbaar met Lolkien Huiberts, want op 25 april 1675 werd gedoopt een dochter van mr. Hans en Lolkien Huiberts. Daar in juli 1674 een nieuwe schrijfhand in de doopboeken begint, zal hij toen definitief mr. Abele Jans opgevolgd zijn. Hoe lang hij hier stond is mij niet gebleken.^c

In nov. 1674 was Tjepke Althuis hier te Heerenveen; waarschijnlijk is hij toen mr. Abel opgevolgd. In de jaren 1677, 1679 en 1681 was mr. Tjepke Althuis te Heerenveen. Op 19 april 1682 was Tjepche Althuys schoolmeester op 't Heerenveen en was Antie Assuerus zijn echtgenote. In mei 1683 werd mr. Tjepcke Althuis curator over Antie Althuis, zijn broeders dochter, getrouwd met Casparus Otteval, apotheker te Heerenveen.^d (De vader van mr. Tjepke was Coert Althuis, in 1669 reeds assistent in Schoterland; tot zijn overlijden in juli 1678.)

Op 22 okt. 1695 vond te Terband inventarisatie plaats ten sterfhuize van wijlen Antie Assuerus, "gewesene" weduwe van wijlen mr. Tjepcke Althuys. Fedde Dircks en mr. Tiederdt Althuys waren curatoren over de drie minderjarige weeskinderen van mr. Tjepcke en Antie: "Berber oud in het 22 jaar, Assuerus oud in het 16e jaar en Lijsbeth oud in het 12e jaar".^e (Berber zou later trouwen met Lubbert Johannes.) Tjepke Althuis heeft een memorieboekje nagelaten. Daaruit blijkt, dat hij leefde van 1643 tot 1689. Hij was eerst schoolmeester te Visvliet en toen te Heerenveen. Het boekje loopt vanaf 1644 en is nog in de familie. Ze bezaten graven op het kerkhof te Oudeschoot.^f

---

a Ordonnantieboek.

b Genealogie van Ecama, p. 13.

c Het is mogelijk dat er hier twee scholen door elkaar lopen!

d Aengwirden J 4, fol. 293.

e Aengwirden G 3.

f *Sibbe* I no. 4 (april 1941), p.102.

In 1687 was een Tjaard Althuis apotheker te Heerenveen en was Trijntje Heinsius zijn vrouw; dit echtpaar komt nog voor in 1695, 1707 en 1712. Op 7 juli 1690 was Tiaerd Althuys schoolmeester op 't Heerenveen.^a Hij was hier ook in 1692, want in het trouwboek staat aangetekend: "1692 nagezien door Teotardus ab Althuis". Ook staat in het oude trouwboek: "door mij Tjaard Althuis gecopiëerd, omdat het oude boek bijna vergaan was". In 1698 werd door Tjaard Althuis een nieuw doopboek aangelegd. Op 31 jan. 1698 was Tjeerd Althuis schoolmeester te Heerenveen.^b Op 21 sept. 1706 is mr. Tieerd Althuis, schoolmeester te Heerenveen, getuige bij een testament.^c In nov. 1707 was Tjeerdt Althuis, "coopman op 't Heerenveen int 41e jaar". In sept. 1731 was Tjeerd Althuis, schoolmeester en voorzanger te Heerenveen, oud "int 65e jaar".^d Hij ontving op 1 nov. 1727 nog zijn 100 gulden traktement van de Staten. Hij was nog schoolhouder in sept. 1732 en ook nog in dec. 1734. In maart 1735 komt hij hier nog voor als schoolmeester.^e Hij is hier schoolmeester, tevens koster geweest tot 1740, toen in de doop- en trouwboeken weer een andere hand begon. Kort voor 12 aug. 1754 is Trijntje Heinsius, weduwe van mr. Tjeerd Althuis, overleden. Nadien wordt de schoolmeester nimmer meer met naam genoemd in de Ordonnantieboeken. Wel wordt geregeld de 100 gulden traktement verstrekt door de Staten, zoals bijvoorbeeld in 1781 en 1798.

In okt. 1742 was mr. Sijbren Ernstes schooldienaar op 't Heerenveen.^f Op 30 juni 1743 zijn te Heerenveen getrouwd: Sijbren Ernstes, schoolmeester op 't Heerenveen, met Trijntje Jelles, ook van Heerenveen. In 1749 is Sijbren Ernstes hier schoolmeester. Zij woonden in 1758 op de Heerenwal. Hij was hier in juni 1768 nog; evenals in mei 1775.^g Op 23 dec. 1776 was er sprake van wijlen mr. Sijbren Ernstes.

In febr. 1772 vertrok van Akkerwoude mr. Egbert Tiedes Wouwenaar schoolmeester, met attestatie naar Heerenveen. Zijn vrouw heette Eeke Aukes; in april 1772 en in maart 1774 werden hier kinderen van hen geboren, resp. Tiede en Trijntje. Het is niet zeker of hij te Heerenveen ook schoolmeester is geweest.

In mei 1778 ontving een mr. Evert Reinders schoolpenningen.^h Hij stond waarschijnlijk te Heerenveen of Tjalleberd of Terbant.

In 1777 was mr. G. Reidsma, schoolmeester en koster te Heerenveen; in aug. 1780 en jan. 1782 ontving hij schoolpenningen.ⁱ Volgens de *Leeuwarder Courant* was Gerrit Reijtsma in april 1786 nog steeds schoolmeester en organist te Heerenveen en in juli 1794 was hij hier ook nog als zodanig.^j Begin 1798 was de school vacant; Gerrit Reitsma bleef evenwel organist te Heerenveen tot omstreeks juli 1802; in de *Leeuwarder Courant* van 24 juli 1802 stond het volgende bericht:

"Alzoo G. Reitsma organist op het Heerenveen, vandaar is vertrokken na elders, en Oene

-
- a Utingeradeel J 3, fol. 216.
  - b Haskerland K 5, fol. 210.
  - c Testamenten EEE 6, fol. 515.
  - d Civ. sent. port. 563 no.1.
  - e Ordonnantieboek Ged. Staten, Weesrekeningen en Authorisatieboek Schoterland.
  - f Opsterland M 29.
  - g Trouwboek Workum 3³ (1768) en Authorisatieboek Schoterland (1775).
  - h Aengwirden G 5.
  - i Trouwboek Akkrum (1777) en Aengwirden G5.
  - j Authorisatieboek Schoterland.

Martinus mr. smid en Meinte Johannes, beide op het Heerenveen, bij geschrifte heeft aangesteld om zijn boedel te administreeeren; zoo ist dat dezelve verzoeken ieder die iets te praetendeeren heeft van gedachte boedel, daarvan opgave te doen voor 1 Sept. 1802."

Begin 1798 was de school vacant; op 17 jan. 1798 stond in de *Leeuwarder Courant* het volgende bericht:

"Dewijl het schoolmr. ampt te Heerenveen is vacant geworden, en de Ingezetenen eene Commissie tot Verbetering van het schoolwezen hebben aangesteld; en gecommiteerd om deeze openstaande plaats spoedig wederom van een bekwaam school-leeraar te voorzien, op een tract. van 300 gld. jaarlijks, behalven de schoolpenn. en andere verdiensten van bijzonder onderwijs; zoo worden diegenen, welke tot voorsch. bediening bekwaam en genegen zijn, uitgenoodigd om zig ten spoedigsten en wel uiterlijk voor den 28 Febr. e.k. schriftelijk of persoonlijk met bewijzen van noodige bekwaamheden en goed gedrag aan te geven bij ds. F. van Giffen, president van de gemelde Commissie en Predicant aldaar, terwijl de Commissie na verloop van dien tijd de personen welke zig aangegeven hebben en die zij tot dit Ampt voor deese volkrijke Plaats geschikt oordeelt te zijn, nader den tijd van overkomst tot een openbaar onderzoek bepaalen zal; de brieven franco."

In 1798 kwam David Dekker als schoolmeester. Hij trouwde hier in 1800 (3e proclamatie 28 sept.) met Gatske Aurelia Eekma, ook van Heerenveen. In dec. 1798 vroeg D. Dekker, schoolmeester op 't Heerenveen een ondermeester, "niet beneden 18 jaar; kan ook Fransch van hem leeren". David Dekker vertrok in 1801, tussen 22 sept. en 19 dec., naar Dokkum, waar hij corrector werd en "Fransche Kostschoolhouder".

De school is toen provisioneel waargenomen door Frederik Zandstra van Steggerda; daarna ging hij naar Gersloot en in 1803 was hij schoolmeester te Rottum. In 1802 kwam Jan Gaukus Peeting, tweede rang, van Wormerveer. Het traktement bedroeg f 300 plus emolumenten. (Het dorp betaalde van dit bedrag f 250.) In 1811 waren op deze school 140 à 180 leerlingen. Hij stierf op 29 maart 1831, oud 70 jaar.

In 1831 werd Wabe Annes Westra, hulponderwijzer aan deze school, provisioneel aangesteld als hoofd van deze school. Op 1 juli 1834 kreeg hij een vaste benoeming. Het traktement bestond toen uit: f 300, plus de schoolpenningen (ca. f 600), waarvan hij echter een ondermeester moest bekostigen ten bedrage van f 150. Een nieuwe school werd in 1858 geopend. Hij kreeg in de herfst van 1863 eervol ontslag.

Op 1 dec. 1863 werd Harmen Meines Bergsma van Nijehaske benoemd. In 1872 of 1873 kwam S. Terpstra van Hemelum, die in 1915 werd opgevolgd door Y. de Haan, van Oranjewoud. Op 1 sept. 1924 werd J. van Tuinen, van Wartena, benoemd. De school heette sedertdien School no. 2.

Deze school werd in 1920 gesplitst in twee scholen in hetzelfde gebouw, te weten:

School 2 met J. van Tuinen als hoofd. Hij ging per 1 febr. 1937 met pensioen. Hij is gestorven op 3 juli 1939, oud 58 jaar. Zijn opvolger kwam in 1937: G. van Delden, hoofd der school te Veelerveen. Op 5 okt. 1939 besloot de gemeenteraad de school 2 en 2a te combineren, wanneer de heer Stedehouder van school 2a met pensioen zou gaan. Het hoofd van de nieuwe gecombineerde School no. 2 zou G. van Delden worden. De school stond aan het Gemeenteplein. In 1953 was G. van Delden hier nog als hoofd.

School 2 a. In 1920 werd Popke Hendriks Simons, die hier al onderwijzer was, benoemd als hoofd van deze school. Hij was geboren op 25 jan. 1866 te Tjalleberd en was eerder onderwijzer te Gersloot en Heerenveen. Hij ging per 1 dec. 1930 met pensioen en is op 9 sept.

1933 overleden te Heerenveen, oud 67 jaar. Op 1 dec. 1930 werd W.F. Stedehouder, van Oosterwolde benoemd als hoofd. Hij was geboren te Sexbierum op 6 jan. 1880. Hij kreeg pensioen per 6 jan. 1940. W.F. Stedehouder is overleden op 27 mei 1946, oud 66 jaar.

Bijzonder onderwijs

Omstreeks juni 1811 werd te Heerenveen een *Fransche School* opgericht door J. van Rooijen, met voorkennis van het gemeentebestuur. Hij ontving geen traktement van de gemeente. In 1831 werd opnieuw een Franse school opgericht en begin nov. 1831 werd W. Schepers, secondant aan een instituut te Bodegraven, benoemd als hoofd. Hij stond hier tot 1875. Per sept. 1875 werd de school toen een openbare school voor MULO (School no. 1). Als hoofd werd toen Th. Kuiper aangesteld; hij werd echter in nov. 1903 ontslagen wegens onzedelijke handelingen. In 1904 werd J.N. Joly van Drachten benoemd.

In 1908 werd School no. 1 een school voor ULO. Op 1 jan. 1908 begon Barend Cornelis Post als hoofd op deze nieuwe school. Hij was in dec. 1871 te Harlingen geboren; hij was onderwijzer te Zwolle en Dedemsvaart, toen weer Zwolle en nog Lochem en Hengelo. Per 1 febr. 1904 werd hij hoofd van een school te Delfzijl. Hij ging op 20 juli 1936 met pensioen en is op 22 mei 1951 te Heerenveen overleden, oud 79 jaar.

De school behoorde met no. 2 en 2a tot hetzelfde complex. In 1936 kwam M. Bijpost, was hoofd van de ULO-school te Nijkerk (Gld). Hij werd op 1 maart 1942 hoofd van een ULO-school te Leiden. Op 1 mei 1942 werd P. Tacoma, reeds sedert 1929 onderwijzer aan deze school, aangesteld als hoofd. In 1955 was hij nog in dienst van de school.

In 1834 werd te Heerenveen een tweede school (Armenschool) opgericht. Op 1 juli 1834 begon Klaas Rinkes Klazes Bijlsma, van Doniaga, als hoofd. Het traktement bedroeg *f* 300; zonder schoolpenningen. Hij is in nov. 1845 naar Midlum vertrokken. In jan. 1846 kwam Wietze Andries Siesenga, tweede rang, van Mildam. Hij was geboren op 1 sept. 1812. Het traktement bedroeg nu *f* 350. Zijn vrouw heette Martje Hibbes de Vries, later trouwde hij met A. Snijder. Hij is gestorven op 22 dec. 1860. In 1861 werd hulponderwijzer J. Visser provisioneel benoemd als hoofd. Op 1 april 1861 kreeg hij een vaste aanstelling. Hij werd in april 1868 overgeplaatst naar Nieuwehorne.

Op 1 juli 1868 werd Sikko Klaassen Uri van Fochteloo benoemd als hoofd. De school heette sindsdien; "De 2e Burgerschool". Hij stond hier tot ca. 1900, waarna deze school werd opgeheven, want in 1901 werd deze school gecombineerd met school 2.

In sept. 1865 werd te Heerenveen een school voor christelijk nationaal onderwijs gesticht aan de Verlengde Dracht. In sept. 1865 werd H.P. du Pré benoemd als hoofd van deze particuliere school, die weldra tenietging.

Op 6 nov. 1888 werd opnieuw een school voor christelijk nationaal onderwijs geopend, wederom aan de Verlengde Dracht. Als hoofd werd toen S.J. van Wijck benoemd, die in 1898 naar Transvaal vertrok, waar hij ook is overleden. In 1899 kwam J.A. Leenstra, die op 1 jan. 1923 om gezondheidsredenen met pensioen ging en korte tijd later overleden is.

Op 1 jan. 1924 kwam H. Sonnema, onderwijzer aan de ULO-School aan de Burg. Falkenaweg te Heerenveen. In 1922/23 was de nieuwe school gesticht aan de Burg. Falkenaweg. Op 1 juni 1953 ging hij met pensioen. Op 1 juni 1953 kwam J.J. Houkes van Katlijk en op 1 dec. 1953 werd een nieuwe school geopend aan de Coehoorn van Scheltingaweg. De school aan de Burg. Falkenaweg bleef een christelijke ULO-school.

Sedert 1922 heeft Heerenveen aan de Burg. Falkenaweg zijn christelijke ULO-School, nadat in 1920 aan de christelijke school reeds een MULO-afdeling was opgericht. In 1922 werd P.M. Blok hoofd van deze school. In april 1924 werd hij opgevolgd door H.H. Broekstra, hoofd van een christelijke ULO-school te Koog/Zaandijk. Hij was daarvoor onderwijzer te Bergen, Leiden en Katwijk. Op 1 mei 1948 ging hij met pensioen. Hij werd toen opgevolgd door S. Akkerman, die sedert 1 jan. 1942 als onderwijzer reeds aan deze school verbonden was. Hij werd op 1 jan. 1955 leraar aan de christelijke kweekschool te Sneek. Zijn opvolger werd toen J. Tillema, die hier reeds onderwijzer was.

In 1852 werd te Heerenveen een *Fransche School* voor meisjes opgericht. H.G. van der Haas aangesteld als kost- en dagschoolhouderesse te Heerenveen, bericht in de *Leeuwarder Courant* dat zij haar inrichting op 4 sept. 1854 zal openen en beveelt zich aan: Nederlands, Frans, Duits en Engels en verdere wetenschappen. In febr. 1855 werd deze oproep herhaald.

In 1856 werd hier een bijzondere (Franse) school (2e klasse) opgericht met als hoofd J.H. Muller van der Haas. Hij werd in dec. 1867 nog *Instituteur* te Heerenveen genoemd. Op 12 nov. 1858 berichtte mej. R. Plaat, benoemd kost- en dagschoolhouderesse te Heerenveen, dat haar lessen op 10 nov. begonnen zijn. Zij vertrok in de zomer van 1859 naar Leeuwarden. Op 1 juli 1859 bericht mej. H. Weijtingh, benoemd institutrice te Heerenveen, dat zij haar lessen op 17 aug. zal beginnen.

In Heerenveen was ook een school voor openbaar Buitengewoon Lager Onderwijs. In 1947 werd J.H. Braaksma, onderwijzer te Sneek sedert 1934, benoemd als hoofd van deze school. Hij werd geboren te Sint Annaparochie als zoon van mr. O. Braaksma. In sept. 1955 werd een nieuwe school aan de Thialfweg geopend.

Op 1 juli 1869 werd te Heerenveen een Rooms-Katholieke school aan de Nieuwe Buren geopend. Deze eerste RK-school in Friesland startte met 70 leerlingen. In mei 1869 werd J.Th. Hofman, hulponderwijzer in de armenschool voor meisjes alhier, benoemd als hoofd. Hij stond hier tot 1879, toen hij werd opgevolgd door J.F.A. Chavanu. In 1891 kwam J.H. Duffels en in 1906 A.G. Gabriël. In 1916 werd G.J. Kienstra benoemd als hoofd. In 1920 kwam A.K.H. Adriaens, die op 1 aug. 1947 met pensioen ging. In 1924 was er een nieuw schoolgebouw aan de Van Dekemalaan gekomen. In 1947 werd J.W. Stiekema aangesteld als hoofd en in 1949, toen de school werd uitgebreid, was hij hier nog als zodanig.

Op 1 oktober 1928 werd te Heerenveen een lagere landbouwschool opgericht. (Na Oldeberkoop en Metslawier was dit de derde landbouwschool van Friesland.) Eerst gebruikte men de oude openbare lagere school van Aengwirden in de Kerkstraat, maar in okt. 1929 kwam er een nieuwe school. Als eerste hoofd werd op 1 okt. 1928 A. Duursma benoemd. Hij schreef vele leerboeken voor het landbouwkundig onderwijs. Hij ging op 1 okt. 1953 met pensioen en werd toen opgevolgd door zijn jongste broer: K. Duursma van Stompvoren bij Alkmaar.

Een nieuwe schoolgebouw voor School no. 2a aan de Coehoorn van Scheltingaweg werd geopend op 26 sept. 1951. Op 11 sept. 1950 werd H.J. Schut van Donkerbroek benoemd als hoofd van deze school. In 1953 was hij hier nog.

Te Heerenveen was in 1955 een lyceum met een afdeling HBS (A en B) en een gymnasium (α en β); rector was toen de heer A. de Vries.

Latijnse school

Ook Heerenveen heeft zijn Latijnse school gehad. In juli 1647 was Gerardus Besten, Latijns schoolmeester op 't Heerenveen.^a Per Lichtmis 1651 was Simon Antonides hier als rector; hij was hier in 1654 nog.^b In nov. 1655 vertrok hij naar Bolsward, met Grietie zijn vrouw. In mei 1656 is ingekomen met attestatie van Franeker: dr. Philippus Mauritius Odenwaldtius, "rector scolae en Medisch Doctor". Zijn vrouw heette Maria van Duiren (of Duiven). Hij is hier overleden op 7 juli 1666 en liet drie wezen na. Op 13 nov. 1666 werden de curatoren voor hen benoemd.^c

In okt. 1666 zijn ingekomen met attestatie van Middelburg: mr. Nicolaus Blanckart en Maria Eversdijk, zijn vrouw. Hij was medisch doctor en zeker ook wel rector.

In juli 1670 was Hanso Martini rector te Heerenveen en in 1676 ook nog.^d Omstreeks jan. 1671 was Clinck hier als conrector.

In nov. 1676 was François Brunas (of Bruins) Latijns schoolmeester op 't Heerenveen. Hij was *alumnus* der Staten, op Schoterland. Hij ontving in febr. 1677 schoolpenningen; in 1679 was hij hier nog als rector.

Op 17 april 1687 werd te Heerenveen attestatie gepasseerd om elders te trouwen voor Hieronimus Coccejus, advocaat voor den Hove, rector te Heerenveen, uit het Stift Trier met Catharina Cornelisdochter van Appingedam, ook te Heerenveen. Hij ontving op 31 dec. 1686 van de Staten 1 jaar traktement à 150 c.g. Hij moet hier dus al per 1 jan. 1686 geweest zijn. In juli 1687 ontving hij nog een half jaartraktement, maar nadien wordt hij niet meer genoemd in de Ordonnantieboeken.

In 1703 werden schoolpenningen betaald aan de Latijnse schoolmeester Johannes Crancrynus te Heerenveen; evenzo in mei 1705.^e

4. Hoornsterzwaag.

Van dit winterschooltje zijn niet veel namen van schoolmeesters bekend. In 1728 was Evert Fookes diaken en dorprechter te Hoornsterzwaag; Swaantje Jochems was zijn vrouw. Het is niet zeker of hij hier ook schoolmeester was. Hij kwam hier in 1751 nog voor.

In april 1759 was Jan Everts schoolmeester en voorzanger te Hoornsterzwaag. Hij trouwde op 6 mei van dat jaar te Nieuwehorne met Wiebichien Jans, "beiden van Hoornsterzwaag". Hij was tevens dorprechter en kwam hier in 1769 nog voor.

In 1815 was hier A.W. Rusardi, 4e rang, hier als schoolmeester. In 1817 en 1835 was hij hier nog aanwezig. Tot in 1836 was hier een winterschool; de school stond aan de weg tegenover de plaats waar in 1951 de boerderij van de heer Steunebrink was.

In 1836 werd deze school met Schurega gecombineerd tot een vaste school. Er kwam een

-
- a Schoterland M 10, fol. 30.
  - b Schoterland M 10, fol. 40.
  - c Aengwirden C 3.
  - d Ordonnantieboek.
  - e Schoterland M 23.

nieuw schoolgebouw op de grens tussen Hoornsterzwaag en Schurega. Het traktement bedroeg toen f 200, plus de schoolgelden (50 tot 80 leerlingen à f 1 tot f 1,20) en een vrije woning. Op 1 okt. 1836 werd Albert Lolkes van der Veer, 3e rang en ondermeester te Gorredijk, benoemd als hoofd van deze school. Hij vertrok in de herfst van 1839 naar Wijnjeterp. Eind 1839 kwam Cornelis L. Cats, die provisioneel te Haulerwijk was. Het inkomen bestond toen nog steeds uit f 200, plus de schoolpenningen en een vrije woning. Hij is in de herfst van 1862 gestorven.

Omstreeks jan. 1863 kwam Haije Koops Kraak, van Nijeholtpade. Hij is omstreeks april 1868 overgeplaatst naar Oudeschoot. Op 19 mei 1868 werd Anne de Vries, hulponderwijzer te Joure, benoemd. In 1878 werd deze school Jubbega-Schurega Boerestreek genoemd. Anne de Vries kreeg op 1 febr. 1880 eervol ontslag en vertrok toen naar Donkerbroek.

Op 1 april 1880 werd Sijbrand van der Steegh, onderwijzer te Sneek, benoemd als hoofd. Hij vertrok per 1 juli 1884 naar Bozum. Hij werd toen opgevolgd door Daniel Coert Canne van Wons. Hij ging in 1910 met pensioen en is te Amsterdam overleden op 28 juli 1935, oud 89 jaar. (Zijn zoon was de bekende Friese schrijver R.W. Canne.)

In 1910 werd hij opgevolgd door A. Waterlander, onderwijzer te Jubbega in 1901 (School no. 8) en in de Haarlemmermeer in 1907. In 1916 werd hij overgeplaatst naar Oranjewoud en werd hij opgevolgd door A. van der Sluis. In 1918 kwam W.D. de Jong. De school werd toen School no. 7: Jubbega aan de Weg. (Sedert 1934 werd het School no. 14.) W.D. de Jong werd op 1 febr. 1932 onderwijzer te Amsterdam. Zijn opvolger kwam in datzelfde jaar: H.J. Knoppien van Hoornsterzwaag. In 1947 was hij hier nog in functie.

In 1878 kwam er een nieuw schoolgebouw in Hoornsterzwaag aan de Vaart: de school aan de 15e wijk. Op 1 nov. 1878 kwam Gaele Pieters Westerhof, onderwijzer te Nijega (Sm). In 1881 ging hij naar Boornbergum. Aanvankelijk was dit een éénmansschool. Er kwam in 1886 een tweede leerkracht. In 1881 kwam tijdelijk meester Salverda, gepensioneerd onderwijzer te Leeuwarden. In 1882 werd B. Heiner, onderwijzer te Lemmer, benoemd. Hij ging in 1900 met pensioen.

Op 1 juli 1900 kwam Jacob Geeuwkes de Vries, onderwijzer te Benedenknijpe sedert 1893. Hij was op 12 nov. 1871 geboren te Benedenknijpe; hij begon op 1 dec. 1891 als onderwijzer te Brummen. In 1908 vertrok hij naar Oudehorne. In dat jaar kwam Minne K. Bosma, die in 1912 naar Benedenknijpe ging.

Op 1 april 1912 werd Jan Lipkes bij de Leij, onderwijzer te Jubbega, benoemd tot hoofd van deze school. Hij was geboren te Oude Leije (onder Hallum) op 29 juli 1864. Hij ging op 1 juni 1924 met pensioen en is gestorven op 22 sept. 1935 te Heerenveen, oud 71 jaar. Zijn opvolger kwam in 1924: H. Boelmans. Hij vertrok 1926 naar Enschede; hij was daar in 1939 nog. In 1926 kwam A. Hamstra, die in maart 1930 naar Oudeschoot vertrok. In datzelfde jaar kwam H. Knoppien, onderwijzer te Appingedam. In 1932 werd hij overgeplaatst naar Jubbega-weg. In 1932 werd K. van Gorsel, onderwijzer te Wijhe, benoemd. Begin 1934 werd hij overgeplaatst naar Jubbega-Schurega (School no. 8).

In 1934 kwam C.J. Tjaden van Saaksumhuizen; in 1935 reeds vertrok hij naar Meedhuizen (Gr.). In 1935 kwam H.J.C. van der Snoek van Hollum (Am.). Hij vertrok in 1945 naar Noordwolde. Op 1 febr. 1945 kwam L. de Zee, onderwijzer te Makkinga. Op 1 nov. 1951 werd hij hoofd van de school III te Akkrum. In 1952 werd G. Bosma, onderwijzer te Assen, benoemd als hoofd van deze school.

Bijzonder onderwijs

Op 28 nov. 1919 werd te Hoornsterzwaag een tweede school geopend: een School met de Bijbel met 81 leerlingen. (Reeds in 1899 was de schoolvereniging opgericht. Eerst in 1919 kon men een school bouwen door de aannemers fa. Ellers en Duursma te Oudega voor f 17.531.) Als eerste hoofd werd toen meester van der Wei, onderwijzer te Oudega, benoemd. Op 1 aug. 1922 kwam J. Turkstra, onderwijzer te Dokkum. Hij vertrok in 1930 naar Sappemeer. In dat jaar kwam J. Faber, die in 1953 werd opgevolgd door F. van der Woude, onderwijzer aan deze school.

5. Jubbega-Schurega.

In de kerkvoogdij-rekeningen^a worden de schoolmeesters van Jubbega-Schurega genoemd. In 1630 was Rencke Sioeres de schoolmeester. In 1631 ontving de schoolmeester Andries Willems 27 c.g. voor schooldienst. In april 1641 werd aan Jan Renckes 12 philippus gulden (à 25 st.) en 20 st. betaald van schoolpenningen en in mei 1641 weer.

In mei 1643 ontving Foppe Meines 12 ph.gld. voor schooldienst. In sept. 1643 werd aan Lourens Joachims 12 ph.gl. 20 st. van "schoolmeesters pencie" (traktement) betaald. Op 6 dec. 1644 betaalde men aan Elle Annes timmerman 31 c.g. 7 st. "ter saecke de leverantie van een nieuwe schole voor de Ingesetenen gemaect."

In maart 1645 werd aan Roelof Jans, die schooldienaar was geweest van "Jobbegae en Schueregae", 30 c.g. 10 st. voor 2 jaar pencie. In mei 1646 ontving hij 16 c.g. In mei 1647 werd aan Lourens Jans 18 c.g. 10 st. betaald. In mei 1648 ontving mr. Sioerdts Claesen 20 c.g. voor schooldienst en in april 1649 kreeg Roucke Wijbes 17 c.g. voor 1 jaar schooldienst. Over de jaren 1650/51 en 1651/52 ontving Engbert Alles 20 c.g. per jaar. In het jaar 1652/53 was Hendrik Wijbes schoolmeester; in 1653/54 Hans Jacobs en in 1654/55 Douwe Dircks. De aan hen uitgekeerde bedragen varieerden van 14 tot 20 c.g. Van 1655 tot 1658 was Hans Jacobs schooldienaar; hij ontving telkens 20 c.g. voor 1 jaar pencie. In een akte van 13 nov. 1666 werd Hans Jacobs genoemd als schoolmeester.^b Hij woonde toen te Oudeschoot, doch daar was toen een andere schoolmeester.

In 1723 was Arent Cornelis "in de oude schole tot Schuringa, 73 à 74 jaar".^c In de periode 1736-1744 was Geert Luitjens dorprechter te Schurega. Het is niet zeker of hij ook schoolmeester was.

Op 22 mei 1774 zijn te Oudehorne getrouwd: Marten Gaukes (zoon van de schoolmeester van Oudehorne) schoolmeester en voorzanger te Jubbega en Schurega, en Antjen Annes van Nieuwehorne. Hij was hier in 1786 nog en in 1791 werd hij nog genoemd als koster te Schurega. In juni 1811 was Marten Gaukes nog koster van de gecombineerde gemeente Nieuwehorne c.a.^d

In beide dorpen werd oorspronkelijk alleen winterschool gehouden:

In Jubbega was in 1815 W.W. Eppinga, 3e rang, schoolmeester op de winterschool. In de winter van 1816/17 was dat F.R. de Vries, 4e rang.

In Schurega was in 1815 O.A. Woudstra, 3e rang, schoolmeester. In 1816 was dat L.D.

-
- a Schoterland M 4.
  - b Recesboek C 3 Aengwirden.
  - c Crim. sententies, port. 70, vonnis 23-9-1723.
  - d *Leeuwarder Courant* 5 juli 1811.

Ackerman. In 1818 was L.D. Ackerman schoolmeester; waarschijnlijk was hij dat in 1835 nog. De school stond bij de kerk.

De Compagnie onder Jubbega.

Op 13 mei 1781 zijn te Oudehorne getrouwd: Pieter Jans schoolmeester en Antje Jans, beide in de Compagnie onder Jubbega.

In 1835 kwam een vaste school te Jubbega-Schurega (Compagnie) aan de Vaart; in 1836 werd Schurega gecombineerd met Hoornsterzwaag.

In 1835 werden in Schoterland drie zogenaamde winterscholen opgeheven, nl. Jubbega-Schurega Compagnie, Mildam en Katlijk. Hiervoor in de plaats kwamen toen twee vaste scholen: de een in Jubbega-Schurega (Comp.) aan de Vaart en de ander te Mildam-Katlijk. In 1836 werden wederom vier winterscholen opgeheven, nl. Hoornsterzwaag, Jubbega-Schurega (Streek), Nieuweschoot en de Gaast. Hiervoor in de plaats kwamen twee vaste scholen: Hoornsterzwaag-Schurega en Nijeschoot-Rotstergaast.

In 1835 kwam voor beide dorpen één nieuwe school: Jubbega-Schurega (Compagnie) aan de Vaart. Aan deze vaste school werd in mei 1836 Hemke J. Houtsma, 2e rang van Tjerkgaast, aangesteld als onderwijzer. Het inkomen was in 1836 gesteld op f 200, plus de schoolpenningen (50 à 80 leerlingen à f 1 per jaar) en een vrije woning. Hij stierf in het voorjaar van 1856.

Eind 1856 werd hij opgevolgd door Gerrit Argeloo, 2e rang, van Nijensleek. In 1890 werd J.W. Schippers hoofd van deze school. In 1893 kwam G. Plantinga, onderwijzer te Oosterwolde. Hij vertrok in 1903 naar Oudeschoot. In 1903 kwam zijn opvolger J. Postma en in 1906 werd Wiebe Postma hoofd van deze school. Hij is gestorven in 1925.

De school werd toen School no. 6: Openbare school 3^e Sluis aan de Vaart. In 1926 werd J. Baas benoemd als hoofd van deze school. Hij vertrok in 1930 naar Deventer, waar hij in 1949 nog was. In 1930 kwam C.A. Leenheer van Kuinre. Hij kreeg op 15 nov. 1945 eervol ontslag per 1 jan. 1946. Hij had toen 40 dienstjaren.

Op 1 febr. 1946 kwam H.A. Slot, onderwijzer te Heerenveen. Hij werd in april 1952 leraar aan de Ambachtsschool te Heerenveen. Hij werd toen opgevolgd door J. Veenstra van Jubbega aan de Vaart.

In 1874 werd te Jubbega-Schurega een tweede openbare lagere school gesticht: School no 8. Als eerste hoofd werd toen E. Dijkstra benoemd. In 1912 werd Sipke Roder Molewijk hoofd van deze school. Hij ging in het begin van 1934 met pensioen en is op 27 aug. 1943 te Heerenveen, oud 74 jaar, overleden. In 1934 kwam zijn opvolger K. van Gorsel van Hoornsterzwaag. In 1945 werd hij geïnterneerd wegens lidmaatschap van de NSB, Landwacht enz. Hij werd opgevolgd door J. Veenstra. De school heette toen: School no. 11 aan de Vaart. In 1952 kreeg J.A. Corver, reeds tijdelijk hoofd, een vaste aanstelling als hoofd. In 1952 werd het 35-jarig bestaan van de school gevierd. In 1955 werd Corver onderwijzer aan de RK ULO te Emmeloord.

Te Jubbega-Schurega aan de Vaart werd op 1 sept. 1917 nog een openbare lagere school, School no. 6a, geopend. Als eerste hoofd werd toen A.S. Planting benoemd. Hij werd op 1 jan. 1925 hoofd van de lagere tuinbouwschool te Paterswolde. Op 1 mei 1925 kwam zijn opvolger: J. Werkhoven, die op 1 juni 1931 naar Menaldum vertrok. Op 16 aug. 1931 werd hij

opgevolgd door S. Papa, onderwijzer te Oudehorne. In 1947 was hij hier nog als hoofd.

Bijzonder onderwijs

Te Jubbega aan de Vaart bij de Belgische Wijk werd in 1914 een bijzondere herv. (CVO) school geopend. Als eerste hoofd werd de heer Simons benoemd. In 1916 vertrok hij en werd toen gedurende enige maanden opgevolgd door de heer Van der Wende. Van 1916 tot 1920 was de heer Van der Zee hoofd van deze school. In 1920 werd hij opgevolgd door J. Jeremiasse, die in 1930 naar Baambrugge vertrok.

In 1930 kwam M. Rozendal, die in 1933 naar Tietjerk ging. Hij werd toen opgevolgd door Jan Wijma, onderwijzer te Putten. Hij vertrok in 1935 naar Klazinaveen. In datzelfde jaar kwam T.C. de Raad, onderwijzer te Joure. Hij ging in 1941 naar Oud-Leusden (Ov.). Zijn opvolger werd toen F. Lindeboom, onderwijzer te Kampen. In 1947 werd hij hoofd van een CVO-school te Enschede.

In 1947 werd R.J.F. Thoomes, onderwijzer te Assen, benoemd als hoofd van deze school.

Begin 1952 vertrok hij naar Marken. In 1952 kwam W. Wilbers, onderwijzer te Nijkerkerveen. In 1955 werd hij ULO-onderwijzer te Bergum.

In Jubbega werd in 1933 een Ambachtsschool opgericht, die op 30 sept. 1933 werd geopend door minister Marchant. Op 1 okt. 1933 werd R. Jansen benoemd tot directeur. Hij ging op 1 okt. 1949 met pensioen. In 1949 werd hij opgevolgd door F.W. Ronge. In 1953 werd het schoolgebouw gemoderniseerd.

6. Mildam en Katlijk.

Wat nu de combinatiedorpen Katlijk, Mildam, Nijeschoot en Rottum betreft; deze hadden alle een winterschool, d.w.z. dat er alleen in de wintermaanden, zo van half oktober tot eind maart, les gegeven werd, niet door vaste onderwijzers, maar door een boer, timmerman, verver of iemand anders, die er 's winters de tijd voor en ambitie in had, tegen een vergoeding van de kerkvoogdij, die varieerde van 20 tot 40 gld. per winter.

6a. Mildam

In april 1664 trouwde mr. Hebbe Jans met Hijlckien.^a Op 14 juli 1667 zijn te Heerenveen getrouwd: Pieter Gosses van Ter Idzard, schoolmeester te Mildam, met Wobbigjen Clases van Makkinga. In 1679 en 1680 was Broer Geerts schoolmeester te Mildam.^b

In 1746 behoorde onder de lidmaten: Gepkien, weduwe van Sijbren Jacobs, schoolmeester; zij overleed in 1747. Aangezien zij ingekomen was van Oudeschoot, kan hij ook in een der andere combinatiedorpen schoolmeester geweest zijn, maar niet te Oudeschoot, want daar was toen mr. Joh. Langius. In 1782 was Hendrik Martens schoolmeester te Mildam.

In 1806/07 was R. Nannes, 4e rang, hier winterschoolhouder; hij was toen 15 jaar oud. In 1807 was hier O. Andries. In 1816 was hier W.R. Mulder en in 1817 was W.A. Heida hier winterschoolhouder. Er gingen 's winters ongeveer 50 kinderen naar school. In 1836 werden

---

a Trouwboek IJlst.

b Schoterland M 20.

de scholen van Mildam en Katlijk samengevoegd.

6b. Katlijk

Uit de kerkvoogdij-rekeningen^a kan worden opgemaakt wie in Katlijk als schoolmeesters in functie zijn geweest. In 1647/48 was mr. Hans Piers schoolmeester; hij kreeg 24 c.g. voor een winter schooldienst. Van 1648 tot 1652 was hier mr. Cleis Berents; hij ontving 30 c.g. per winter. Hij was in maart 1654 vaste schoolmeester te Oudeschoot.

In de winter van 1652/53 ontving mr. Pieter Meines 30 c.g. als schoolmeester en in 1653/54 kreeg mr. Hendrik Abes, 20 c.g. voor 1 jaar schoolpencie. Van 1654 tot 1659 was mr. Jan Jacobs hier als schoolmeester; hij ontving daarvoor jaarlijks 25 gulden. In de winter 1659/60 was hier mr. Upcke Lijckles, die 24 gulden ontving voor een half jaar schoolpencie. In de jaren 1660/61 en 1663/64 was mr. Sijbren Foockes schoolmeester; hij ontving 25 gulden per jaar. In de periode 1661/62 en ook van 1665 tot 1667 was Pieter Gosses schoolmeester en in 1662/63 en 1664/65 Jacob Meijnes; ook zij ontvingen jaarlijks 25 gulden. Op 8 maart 1665 kocht Jacob Meijnes schooldienaar te Katlijk een huis te Nieuw-Katlijk.^b

In de periode 1667/68 was Harcke Jans hier als schoolmeester; hij ontving hiervoor jaarlijks 33 c.g. (Misschien was dit dezelfde Harcke Jans die in 1671 te Hardegarijp was.) In 1668/69 was Harmen Jans schoolmeester en in 1669/70 kreeg Jan Bees 30 c.g. voor schooldienst. In de periode 1671-1673 ontving Harmen Jans jaarlijks 33 c.g. 1 st. 8 penn. voor schoolpencie, voor de periode 1673/74 ontving hij 33 c.g. In mei 1676 was hij hier nog.^c Dit zal wel dezelfde persoon zijn die eind 1680 te Oudeschoot komt als schoolmeester. Over de winters 1674/75 (11 gulden) en 1675/76 (28 gulden) ontving Anne Jans traktement voor schooldienst te Katlijk. In de winter van 1676/77 kreeg Jelle Jans 24 gulden.

In de winter van 1677/78 ontving mr. Willem Jacobs 25 c.g. 4 st. als schoolmeester. Daarna was hij hier gedurende vele jaren steeds 's winters als schoolmeester; eerst tegen een traktement van 28 c.g., toen 29 c.g., 31 c.g. 10 st., 32 c.g. en uiteindelijk 35 c.g. 3 st. In okt. 1696 werden aan Willem Jacobs, schoolmeester, leerpenningen betaald. Er staat echter niet bij in welke plaats. In 1710 was Willem Jacobs, schoolmeester te Katlijk en diaken te Oudeschoot, 53 à 54 jaar oud.^d In nov. 1714 was hij hier nog.^e

Dan houden die oude kerkvoogdij-rekeningen op en gedurende de gehele verdere 18e eeuw vinden we geen winterschoolhouders van Katlijk genoemd. Dit hoeft ons niet te verwonderen, immers een ambachtsman of boer, die het schooltje waarnam, werd in de doop- of trouwboeken niet altijd "meester" genoemd en dan kunnen we het natuurlijk niet weten.

In 1805 was hier Egbert Jans Patrijs. Hij kreeg per winter *f* 36 voor schooldienst; in 1809 vertrok hij naar Nijelamer. In 1815 was hier O.A. Woudstra als hoofd en in 1816 was dat A.O. Jongstra. Deze was hier in 1822 nog. Er gingen hier 's winters ongeveer 30 kinderen naar school.

De winterscholen van Mildam en Katlijk werden in 1836 opgeheven, nadat één nieuwe, vaste

-
- a Weesrekenboeken van Schoterland M.
  - b Schoterland Q 11, fol. 295°.
  - c Schoterland M 17.
  - d Civ. Processtukken, port. 211, no. 18.
  - e Schoterland M 24.

school voor beide dorpen gesticht was. Omstreeks mei 1836 werd Wietze Andries Siezenga, derde ranger en ondermeester te Nijehaske, benoemd als hoofd van deze school. Het inkomen bedroeg toen: f 200, de schoolpenningen en een vrije woning. In okt. 1837 behaalde hij nog de 2e rang, die hem het recht gaf naar een grotere school te solliciteren. Op de gecombineerde school gingen in de zomer 60, maar in de winter wel 95 kinderen. Per 1 jan. 1846 vertrok hij naar Heerenveen. Zijn vrouw heette Martje Hibbes de Vries.

Op 1 april 1846 kwam Fedde Frankes Koksma, tweede rang, van Slijkenburg. Het inkomen was toen: f 200, de schoolpenningen (van ca. 70 leerlingen à f 1,10 per jaar) en een vrije woning. Hij kreeg bij raadsbesluit van 15 juni 1869 eervol ontslag en ontving een pensioen. In dec. 1869 kwam Willem Hendrik de Oude, hulponderwijzer te Sint Annaparochie. Het schoolgeld was bij de nieuwe wet op het lager onderwijs van 1857 vervallen als bron van inkomsten van de schoolmeesters. Daarom was het salaris toen gebracht op f 500 en vrij wonen. In juli 1875 nam hij ontslag wegens "voortdurende ongesteldheid" en vertrok naar Vrouwenparochie, waar zijn vrouw Aagje Hoitsma vandaan kwam. Hij overleed er reeds op 21 juli 1875, slechts 31 jaar oud.

Op 1 sept. 1875 kwam D. Schuitmaker, hulponderwijzer te Stiens. Hij was geboren te Leeuwarden als zoon van N. Schuitmaker, hoofd van een school aldaar. Hij vertrok in 1881 naar Buitenpost. Toen kwam J. Kramer, die op 1 april 1915 met pensioen ging.

In 1915 werd J.G. de Vries van Oudehorne benoemd als hoofd van deze school, School no. 12. Hij was een bekend N.O.G.-man en een vechter voor het openbaar onderwijs. Hij ging op 1 sept. 1933 met pensioen en is te Heerenveen gestorven op 12 dec. 1944, oud 73 jaar. Op 1 jan. 1934 kwam J. Woudstra van Sint Johannesga. In 1935 was hier een tijdelijk hoofd: R. Oosterkamp, een wachtgelder, die omstreeks 1 april 1936 naar Stiens (Tichelwerk) ging. In 1951 was J. Woudstra hoofd van deze school. In het oude Schoterland was deze School no 12; in de gemeente Heerenveen van na 1934: School no. 18.

Bijzonder onderwijs

Te Katlijk bestond sedert 1 april 1915 een bijzondere school voor christelijk nationaal onderwijs met als eerste hoofd D. Runia. Hij was eerder onderwijzer te Zuidwolde, Sexbierum en Berlikum. Hij vertrok op 1 aug. 1920 naar Aerdenhout. Hij werd in 1920 opgevolgd door P. Visser, onderwijzer te Baflo. Op 1 maart 1922 werd hij onderwijzer aan de ULO te Middelstum (Gr.). In 1922 kwam Th. van Altena, onderwijzer te Amerongen, als hoofd van deze school. Hij vertrok per 1 mei 1932 naar Glimmen/De Punt. In 1932 kwam J.J. Stulp, onderwijzer te Eindhoven. In 1942 was hij hier nog als hoofd. Omstreeks 1948 werd hij opgevolgd door J.J. Houkes, die in 1953 hoofd van een school te Heerenveen werd.

7. Nieuwe- en Oudehorne.

Tot de kerkelijke combinatie behoorden vijf dorpjes, die elk hun winterschool hadden: Hoornsterzwaag, Jubbega, Schurega, Oude- en Nieuwehorne. Oudehorne schijnt in de 18e eeuw de hoofdplaats van deze combinatie en de woonplaats van de predikant te zijn. De schoolmeester was hier dan ook vrij zeker de kerkelijke dienaar (voorzanger, etc.). Van deze schooltjes is weinig bekend, wat geen wonder is. De een of ander nam 's winters de school waar en dikwijls een ander. Alleen te Oudehorne was een vaste schoolmeester, tevens kerkdienaar.

In de kerkvoogdij-rekeningen van Nieuwehorne over 1642 en 1648 wordt niet bepaaldelijk een schoolmeester genoemd. Wel lezen we in dit laatste boek: "1648 Anne Berents 28 ph.gl. van de schole", doch hij kan ook de timmerman geweest zijn. Hij leverde namelijk in 1646 een "doodvat". Toch zou men uit bovenstaande gegevens kunnen afleiden dat hier toen een school was.

Ook in 1654 werd te Nieuwehorne wel een school, maar geen schoolmeester genoemd, dat was ook zo in 1658 en 1663. Ook kan de school te Oudehorne bedoeld zijn, de hoofdplaats van deze combinatie, waar ook de pastorie stond. Nieuwehorne droeg namelijk wel bij in de kosten voor het onderhoud.

In 1668 ontving Meinert Pieters 6 gulden wegens voorzingen. In datzelfde jaar ging hij als schoolmeester naar Woudsend. In 1669 en 1670 ontving Hancke Jans een zelfde bedrag als voorzanger.

In nov. 1671 kreeg schoolmeester Roelof Klazes 7 c.g. 10 st. voor één jaar voorzingen. In mei 1673 ontving mr. Jan Baes eenzelfde bedrag voor 1 jaar voorzingen. (In mei 1672 had hij reeds de schoolpenningen ontvangen.) Op Allerheiligen 1674 kreeg mr. Jan Bees van 2 jaar voorzingen 10 c.g.; evenals in mei 1676. In nov. 1677 kreeg Upcke Jeips, schoolmeester, 7 c.g. 10 st. voor één jaar voorzingen; in 1679 was hij hier nog. In jan. 1680 ontving Joucke Harmens een zelfde bedrag wegens voorzingen.

In nov. 1683 werd aan Jelle Thees schoolmeester 7 c.g. 10 st. betaald wegens voorzingen over 1684; evenals in jan. 1685 en 1686 weer. (In mei 1684 ontving Jan Baes 13 c.g. 5 st. voor schooldiensten.)

In jan. 1688 werd aan mr. Tomas Tomissen 22 c.g. 20 st. betaald "wegens 3 jaren voorsingen, dat hem van olds noch quam 1680, 1681 en 1682 verschenen". In maart 1688 werd aan mr. Jelle (Jelte) Thees 7 gld. 10 st. betaald wegens 1 jaar voorzingen in 1687. (Er is af en toe sprake van de "schoolmeester tot Oldehorne". Zijn deze voorzangers te Nieuwehorne misschien de schoolmeesters van Oudehorne geweest, waar ook de predikant woonde?)

In nov. 1691 ontving Jan Baes 15 gld. wegens 2 jaar voorzingen (Allerheiligen 1690 en 1691 verschenen).

In febr. 1691 was Rettie Thees schoolmeester van Oudehorne.^a In nov. 1697 werd aan Jan Baes 30 gld. betaald wegens 4 jaar voorzingen (Allerheiligen 1694, 1695, 1696 en 1697 verschenen). Op Allerheiligen 1698, 1699 en 1700 ontving hij ook telkens 7 gld. 10 st. per jaar. In juli 1706 was mr. Jan Bees hier nog.^b

In 1728 was Hans Tjidgers schoolmeester te Oudehorne en Jantje Hendriks was zijn vrouw. In febr. 1744 was Gauke Jacobs, voorzanger te Oudehorne en Sijpkjen Sieuwes was zijn vrouw. In 1742 was hij hier reeds. In 1757 waren mr. Gauke Jacobs voorzanger en Sieske Engberts echtelieden. In jan. 1764 hertrouwde mr. Gauke Jacobs met Sjurdje Tabes.

In 1781 was Jan Jochems schoolmeester te Oudehorne.^c In 1799 stond hier Albert Meines als schooldienaar. Hij ging op 22 dec. 1799 in Gorredijk in ondertrouw en trouwde op 5 jan. 1800 met Eelkjen Jans Slot. In 1805 kwam hier B. Willems Haanstra, derde rang, als schoolmeester, koster en voorzanger. Hij vertrok in 1810 naar Jutrijp. In 1806/07 was E. Willems winterschoolhouder te Nieuwehorne; hij had de 4e rang en was toen 16 jaar oud.

---

a Schoterland M 21; Kerkvoogdij-rekeningen Nieuwehorne.

b Schoterland M 24.

c Sententieboeken. (Mededeling van Pennink.)

In 1814 was J.H. de Vries hoofd van deze school te Oudehorne en in 1816 F.I. de Vries, 4e rang. In 1817 was hier W.R. van der Berg, 3e rang en in 1818 was de 4e ranger J.J. Bijker hoofd van deze school.

In 1819 werd de winterschool omgezet in een vaste school. Op 1 okt. 1819 werd Jacobus Welsterberg, derde rang, aangestelde als hoofd. Het traktement bestond uit: *f* 175 van de grietenij, *f* 40 voor klokkluiden, de schoolpenningen (*f* 30) en een vrije woning. Na het overlijden van de oude koster kwam daar voor kerkedienst nog *f* 30 bij. Hij bedankte op 12 mei 1822.

In 1822 werd Meine Harmens Bergsma, derde ranger van Makkinga, provisioneel benoemd. Op 1 okt. 1823 kreeg hij een vaste aanstelling. Het inkomen was toen *f* 175, de schoolpenningen (ca. *f* 40), *f* 40 voor het klokkluiden en een vrije woning. Na het overlijden van de voormalige hoogbejaarde voorzanger ontving hij daarbij nog *f* 30. Er kwam een nieuwe school in 1833. Hij kreeg in het begin van 1868 eervol ontslag na ruim 50-jarige dienst en ontving daarvoor een zilveren medaille bij Koninklijk Besluit van 27 maart 1868. Omstreeks april 1868 kwam J.I. Visser van Heerenveen. Op 1 mei 1904 werd Chr. van der Veer van Goinga aangesteld als hoofd van deze school. In 1916 ging hij met ziekteverlof. Hierna werd hij tot 1920 tijdelijk onderwijzer in diverse plaatsen.

In 1916 werd Gerrit de Beer van Oudehorne 2e Sluis hoofd van deze school (School no. 11). Hij kreeg eervol ontslag op 15 nov. 1945, maar bleef in functie tot 11 dec. 1945. Hij is overleden te Heerenveen op 24 juni 1952, oud 67 jaar.

In 1946 werd J. van Dijk, onderwijzer te Heerenveen, benoemd als hoofd van deze school, School no. 17. In 1950 was hij hier nog.

Op 1 nov. 1923 werd te Nieuwehorne een tweede openbare lagere school (School no. 4a) geopend te Bontebok, met als hoofd S. Zwart. In 1925 werd hij opgevolgd door J. Noorman, onderwijzer te Leeuwarden. Deze vertrok op 15 sept. 1930 naar Donkerbroek. Op 1 okt. 1930 kwam U.O. de Jong van Huins. Hij was hier in 1948 nog.

Oudehorne kreeg per 1 okt. 1864 een afzonderlijke openbare lagere school. Het traktement werd vastgesteld op *f* 400 en een vrije woning. Er werd op 4 juli 1864 een vergelijkend examen georganiseerd in het gemeentehuis te Heerenveen. Benoemd werd per 1 okt. 1864: Jan Iedema van Fochteloo. Hij is omstreeks juni 1865 naar Itens vertrokken. In 1865 kwam K. Westra, die in 1867 naar Dedemsvaart vertrok. Op 1 april 1868 kwam Jacob Wolter Klaren, hulponderwijzer te Luinjeberd. Hij ging in 1903 met pensioen.

In 1903 kwam Homme de Vries. In 1904 werd er een nieuwe school gebouwd. Hij vertrok in 1908 naar Oldeboorn. In 1908 kwam J.G. de Vries van Hoornsterzwaag. In 1915 werd hij overgeplaatst naar Mildam. In datzelfde jaar kwam C.G. Gelderblom als hoofd van deze school (School no. 10). Hij is gestorven op 19 aug. 1927, oud 43 jaar.

Op 1 nov. 1928 werd R. de Boer, onderwijzer te Lemmer, benoemd als hoofd van deze school (School no. 16). Hij vertrok in 1932 als onderwijzer naar Enschede. Hij werd toen opgevolgd door N. Pennings, onderwijzer te Zeist. In 1941 werd R. Porte benoemd als hoofd. Op 1 april 1949 ging hij naar Hasselt. Zijn opvolger werd toen J. Verbeek, onderwijzer te Sneek. Op 1 jan. 1954 vertrok hij naar Rotterdam. Op 1 april 1954 kwam zijn opvolger: D.F. Steensma, onderwijzer te Wartena.

In 1904 is een tweede openbare lagere school (School no. 5) te Oudehorne geopend bij de 2e Sluis. Als hoofd werd toen benoemd: H. Meijer; hij ging op 15 jan. 1931 met pensioen. (Van

1912 tot 1916 was hier Gerrit de Beer, gekomen van Delfstrahuizen. Hij ging toen naar Nieuwehorne.) In 1931 werd P. Eisinga, onderwijzer te Ureterp, benoemd als hoofd van deze school. Hij ging in 1938 met pensioen. In 1938 was S. Hoekstra waarnemend hoofd en op 1 maart 1939 werd R.G. Bron, onderwijzer te Baard, benoemd als hoofd. Op 1 juli 1943 werd hij hoofd van de school te Muntendam. In 1943 kwam zijn opvolger: F.G. Bilkert, onderwijzer te Den Haag.

Bijzonder onderwijs

In 1923 kreeg Oudehorne een gereformeerde school. Op 1 mei 1923 werd Siebren Wijbrandi benoemd als hoofd. Hij was geboren in Oudehorne op 16 maart 1884. Hij is op 3 mei 1934 op 50-jarige leeftijd overleden. In dat jaar werd hij opgevolgd door M. Apperloo van Terzool, die hier in 1940 nog was. In 1941 kwam P.J. Datema, onderwijzer te Wolvega. In 1946 werd hij opgevolgd door B. Daniëls, eveneens onderwijzer te Wolvega. In 1953 was M. Riet hoofd van deze school. In 1954 werd hij opgevolgd door J.A. de Jong, onderwijzer te Ens (NOP).

8. Oranjewoud.

In febr. 1880 werd hier een openbare lagere school geopend met als eerste hoofd R. Alving van Rotstergaast. In 1886 kwam Y. de Haan, die in 1916 werd overgeplaatst naar Heerenveen. In dat jaar werd A. Waterlander van Jubbega-Schurega. (Boerestreek) aangesteld als hoofd van deze school, School no. 13. Hij is per 1 dec. 1940 met pensioen gegaan.

In 1941 werd W.F.H. Visser, onderwijzer te Heerenveen, benoemd als hoofd van deze school, School no. 20. In het voorjaar van 1953 werd hij hoofd van een school te 's-Gravenhage. Hij werd toen opgevolgd door J. Brandsma van De Veenhoop (Sm.).

9. Oudeschoot

In 1596 kreeg Jeronimus Buwes, "schooldienaer tot Oldeschoot" 18 cg van Gedeputeerde Staten "tot zijnes zoons studie".^a

Op 16 jan. 1603 zeggen de kerkvoogden van Oudeschoot de school met woning en de schooldienst op aan hun "schoelmeister Migchiel".^b Op 14 april 1603 blijkt dat Michiel schoolmeester met de resten (financiële afrekening) tevreden is.^c

Op 19 jan. 1606 ondertekende Hendrik Meijnes "schoelbediener van Oldeschoeten" een akte.^d Hij zal wel de opvolger van mr. Michiel geweest zijn. Op 2 okt. 1608 was Jan Harmens (J. Harmanni) "ludi magister" van Oudeschoot.^e Hij was hier in 1611 nog. Op 22 mei 1622 was Joannes Menelai "schooldienaer te Oldeschoot".^f Ook in de kerkvoogdij-rekeningen van de jaren 1628-1631 wordt hij genoemd.^g Soms werd hij Joannis Clinchamer genoemd; dit moet

---

a Ordonnantieboek Ged. Staten.

b Recesst. 3 Schoterland fol. 205.

c Ibidem B 3, fol. 239. (Mededeling van de heer G. Kramer.)

d Schoterland T 1, fol. 110°.

e Schoterland B7, fol. 105; T 1, fol. 46°.

f Schoterland T 1, fol. 280. (Mededeling van de heer G. Kramer.)

g Schoterland M 3.

wel dezelfde zijn. Het schooltraktament bedroeg toen ca. 40 ph.gl. per jaar.

In 1631 kwam Henricus Tebbitman als schoolmeester; mogelijkwjs een zoon van ds. Johannes Tebbitman, die hier stond van 1602-1621. Henricus vrouw heette Tieddie Folckerts. De pencie bedroeg nu 68 ph.gl. Hij was hier in 1636 nog; in 1637 werd inventaris opgemaakt na zijn overlijden.

In nov. 1637 ontving mr. Halbe Saeckes 80 ph.gl wegens een jaar schoolpencie; hij was hier dus gekomen met Allerheiligen 1636. Hij kwam hier in mei 1651 nog voor als schoolmeester, maar in okt. 1651 kwam zijn weduwe Machtel Hendriks te Heerenveen wonen,"met attestatie van Schoot".

De volgende schoolmeester mr. Joannes Gerbens aanvaardde zijn dienst in 1651, ofschoon hij eerst in jan. 1653 "major annis" (meerderjarig) verklaard werd (25 jaar). Hij bedankte toen zijn curator voor diens gevoerde beheer. Hij was hier schoolmeester tot maart 1654.

In 1654 werd mr. Cleijs Berents hier door de stemgerechtigde landeigenaren tot schoolmeester gestemd. Het traktement, eerst nog 80 ph.gl., wordt nu weldra 105 c.g. Hij werd hier ook als schoolmeester genoemd in juli 1663.^a Eveneens in april 1666; toen heette zijn vrouw Antie Jans, die eerder met wijlen Gaucke Gerbens getrouwd was geweest. In okt. 1668 stond hij hier nog.^b

In mei 1674 ontving mr. Pijtter Bastiaans alhier schoolpenningen van een door de kerkvoogdij onderhouden weeskind.^c In mei 1676 vertrok hij naar Balk. Omstreeks mei 1676 kwam hier mr. Jan Pijtters als schoolmeester. "Schoot" was de hoofdplaats van de kerkelijke combinatie Oude- en Nijeschoot met Katlijk, Mildam en Rottum. Daarom had Oudeschoot een vaste schooldienaar, die immers ook kerkedienaar was (koster, voorzanger en klokluider). De meester trok dan met de predikant naar de combinatiedorpen te voorzingen, als de leraar daar preken moest, want in die dorpjes waren slechts winterscholen, zonder vaste schoolmeester. Zo ontving Jan Pijtters jaarlijks 3 gld. 3 st. wegens voorzingen in de kerk te Katlijk en Rottum. Hij werd in 1680 schoolmeester op de Lemmer, met Jancke Stellings zijn huisvrouw. De volgende school- en kerkedienaar was mr. Harmen Jansz, die hier op Allerheiligen 1681 een jaar pencie ontving en dus in nov. 1680 gekomen was. Ook hij ontving voorzangersgeld van Rottum en Katlijk, van elk dorp 3 gld. 3 st. per jaar.^d Hij noemde zich ook wel Harmen Jansz Vedelius, toen in Heerenveen op 4 mei 1687 attestatie voor hem gepasseerd werd om elders te mogen trouwen met Jeltie Pieters van Heerenveen.^e Deze Jeltie ontving in dec. 1693 nog 3 gld. 3 st. wegens een jaar voorzingen door haar man verdiend in de kerk te Rottum. Toen was meester Harmen dus overleden.

In 1694 nam een mr. Bijlsma school- en kerkedienst waar. Omstreeks Allerheiligen 1694 kwam Tjeerd Jeips hier als kerk- en schooldienaar; in 1701 was hij hier nog. Het is echter niet bekend hoe lang hij hier precies geweest is, want er is een hiaat in de bronnen. De oude kerkvoogdij-rekeningen in de Weesboeken van Schoterland lopen niet verder en de kerkvoogdij-rekenboeken bij de gemeente beginnen eerst veel later.

Op 4 okt. 1725 was hier als schoolmeester Johannes Langius; zijn vrouw heette Grijtie Jobs (1726). In 1758 zijn ze hier nog en komen ze bij een crimineel proces voor het Hof van

---

a Aengwirden G 2.

b Aengwirden G 2.

c Weesrekeningen in M 17.

d Kerkvoogdij-rekeningen in Schoterland M 18.

e Trouwboek Heerenveen.

Friesland als getuigen voor. De schoolmeester is dan 55 jaar en zijn vrouw Grietje is 58 jaar oud.^a Tijdens zijn ambtsperiode is hier in 1752 een nieuwe kerk gebouwd. Vóór 1748 is er een nieuwe school gebouwd. Volgens akkoord betaalden de ingezetenen een jaarlijkse bijdrage om het benodigde kapitaal (blijkbaar geleend) weer af te lossen. Meester Johannes droeg hiertoe jaarlijks 5 gld. bij.^b Deze bijdrage geeft hij in 1777 nog, wanneer hij hier nog altijd in functie is, dus al langer dan een halve eeuw, en hij was toen 74 jaar oud! Pensioen was er niet. Die oude schoolmeesters stonden voor de klas tot ze er bij neervielen... Het traktement bedroeg in zijn tijd 110 c.g., benevens 10 gulden "turfbrandgeld", waarvoor hij een vuur in de school moest aanleggen. Niet dagelijks voor de kinderen - die namen daartoe zelf elk een turf mee-, maar 's zondags voor de Mildammers, Katlijkers en Rottumers die te Oudeschoot kerkten en zich dan in de school konden warmen voor of tussen de beide preken!

Meester Johannes Langius was een man van betekenis in zijn tijd; in 1765 en volgende jaren was hij tevens Bijzitter of Mederechter in het Nedergerecht van Schoterland. In 1778 is hij overleden: want op 10 dec. van dat jaar ontving Pijtter Langius nog een half jaartraktement (55 gulden) wegens zijn wijlen vaders schooldienst, verschenen in mei 1778. Tot die datum werd hem ook het turfgeuld uitgekeerd.

Toen kwam mr. Jacob Everts: op 28 maart 1779 ontving hij zijn eerste jaar traktement (*f* 120), gerekend vanaf mei 1778. De bijdrage voor schoolbouw komt niet meer voor. De school was blijkbaar "lyk". Zijn vrouw heette Sjouckjen Gabes. Op 16 april 1792 zijn ze hier nog als echtelieden.^c Echter het traktement van mei 1793 beurde zijn weduwe Sjouckje. Dat de meester hier ook de klok moest luiden, wat zijn weduwe voortzette, weten we uit een post van het kerkvoogdij-rekenboek: "weduwe Jacob Everts in 1794 5 st. van 't luiden van de klok van Jan Oepkes' begrafenis". Deze weduwe heeft ook de school een tijdlang waargenomen, namelijk van 1792 tot 1 juli 1794. Op die datum trad de nieuwe kerk- en schooldienaar Siebe Roelofs in functie, die op 5 juni 1795 100 gulden ontving wegens 10 maanden traktement van 1 juli 1794 tot 1 mei 1795. Het traktement bleef dus 120 gulden. Hierbij kwamen dan evenwel steeds de schoolpenningen van de leerlingen, meestal 6 stuivers per kwartaal. Deze Siebe Roelofs nam later de naam Hoekstra aan; Zijn vrouw was Akke Jeips.

In mei 1799 is sprake van "bestedinghe van de Dorpsschool" te Oudeschoot, die toen blijkbaar vertimmerd of vernieuwd is. In 1817 gingen hier 60 kinderen naar school. Voor de tijd van Napoleon had meester Siebe er een ontvangerschap (een collect) bij bekleed, wat jaarlijks zo'n 200 gulden in het laatje bracht, maar onder Napoleon mochten schoolmeesters dat niet meer doen. Het traktement werd nu echter gebracht op *f* 160 plus de schoolpenningen van de kinderen en natuurlijk vrij wonen in het schoolhuis. In 1819 werd hier een nieuwe school gebouwd.

In een schoolopzienersrapport van 1821 heet het gedrag van Siebe Roelofs goed, doch zijn vlijt matig. Hij werd ook ouder; één der bij de nieuwe Schoolwetten van 1806 ingestelde vier rangen heeft hij nooit behaald. Op de hem bij de invoering van de schoolwetten verstrekte "Algemene Acte van toelating" schoolmeesterde hij voort tot 1849, toen hij eervol ontslag kreeg en direct opgevolgd werd door zijn zoon Roelof Siebes Hoekstra, die hem al enige jaren als ondermeester had bijgestaan. ('s Zomers gingen er toen 68 kinderen naar school, maar in

---

a Crim. Processt., port. 165 op 28 okt. 1758.

b Mededeling van dhr. D. Miedema uit de bij de kerk aanwezige kerkvoogdij-rekeningen.

c Haskerland B 14, fol. 16.

de winter waren er dat er zelfs 108.)

Roelof Siebes Hoekstra was hier op 6 aug. 1798 geboren en was bij zijn aantreden 51 jaar oud. Op 18-jarige leeftijd, in april 1817 had hij de 4e rang behaald. Toen was hij reeds kwekeling bij zijn vader in school. In okt. 1818 kreeg hij de 3e rang, toen nam hij provisioneel het winterschooltje te Nieuwehorne waar. Hier bleef het voorlopig bij, maar toen de nieuwe tijd meer bekwaamheid eiste om aan het hoofd van een school te staan, sloeg hij opnieuw aan de studie en behaalde in juli 1840 ook nog de 2e rang; hij was toen reeds "adjunct te Oudeschoot". In 1852 werd hier weer een nieuwe school gebouwd, die op 3 dec. van dat jaar werd ingewijd. In het voorjaar van 1868 ging hij met pensioen. Vier en zeventig jaren dus hadden vader en zoon Hoekstra tezamen de school waargenomen.

In april 1868 H.K. Kraak van Hoornsterzwaag aangesteld als hoofd van deze school. In 1888 werd de school vernieuwd. In 1903 ging meester Kraak met pensioen. Hij werd toen opgevolgd door G. Planting, van Jubbega-Schurega. In 1925 ging hij met pensioen. Hij is hier op 29 mei 1933 op 69-jarige leeftijd overleden.

In 1925 kwam O. de Boer, die op 1 jan. 1930 naar Steenwijk vertrok. De school heet nu School no. 14, maar na de vorming van de Gemeente Heerenveen in 1934 werd het het School no. 19. In maart 1930 werd A. Hamstra van Hoornsterzwaag benoemd; eind 1947 ging hij met pensioen. Sedert 1948 was A. Frankena van Scherpenzeel hoofd van deze school.

Bijzonder onderwijs

Een bijzondere school voor gereformeerden en hervormden werd hier geopend op 10 aug. 1920. Hoofd van deze school werd toen D. Runia van Katlijk. In juli 1948 ging hij met pensioen. Hij werd toen opgevolgd door H. Stegink, die hier reeds onderwijzer was. In 1954 was hij hier nog als hoofd.

Slotopmerking

Het winterschooltje van het combinatiedorp Nijeschoot werd in 1836 gecombineerd tot een permanente school, samen met het winterschooltje van Rotstergaast. Deze scholen hebben, evenals die van het combinatiedorp Rottum, hun historische beschrijving reeds gevonden in een artikelenserie over "De schoolmeesters van Haskerland in de loop der tijden", in de *Jouster Courant* van juli-aug. 1949, reden waarom dat hier niet herhaald wordt.

Bijlage

In de gemeente Heerenveen waren na 1934 de volgende openbare lagere scholen:

1. Heerenveen, ULO-school
2. Heerenveen, Gemeenteplein
3. Heerenveen, Coehoorn van Scheltingaweg
4. Heerenveen, Thialfweg
5. Terband (Spitsendijk)
6. Gersloot
7. Benedenknijpe
8. Bovenknijpe
9. Bontebok

10. Oudehorne a/d Vaart
11. Jubbega-Schurega a/d Vaart
12. Jubbega-Schurega, 3^e sluis
13. Hoornsterzwaag, 15^e wijk
14. Jubbega-Schurega a/d Weg
15. Jubbega-Schurega a/d Weg
16. Oudehorne a/d Weg
17. Nieuwehorne
18. Mildam
19. Oudeschoot
20. Oranjewoud

Naar Haskerland gingen over de scholen te Dalfstrahuizen, Rotsterhaule, Rotstergaast, Rottum en Sint Johannesga.